

Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Journal of Sakarya University Faculty of Theology

ISSN: 2146-9806 | e-ISSN: 1304-6535

Cilt/Volume: 26, Sayı/Issue: 49, Yıl/Year: 2024 (Haziran/June)

**Üniversite Öğrencilerinin Tevbe Algısına Yönelik
Metaforik Bir Araştırma**

*A Metaphorical Research on University Students'
Perception of Tawbah*

Esra İrk

Arş. Gör. Dr., Pamukkale Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Din Psikolojisi Ana Bilim
Dalı – Dr. Res. Asst., Pamukkale University, Faculty of Theology, Department of
Psychology of Religion
eirk@pau.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0002-0607-9210>

SümeYYe Yıldırım

Doktora Öğrencisi, Bursa Uludağ Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Din
Psikolojisi Ana Bilim Dalı – PhD Candidate, Bursa Uludağ University, Faculty
of Theology, Department of Psychology of Religion
smyyildirim@icloud.com
<https://orcid.org/0000-0002-2128-583X>

Ümran Erkorkmaz Çoban

Doktora Öğrencisi, Bursa Uludağ Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Din Psikolojisi Ana
Bilim Dalı – PhD Candidate, Bursa Uludağ University, Faculty of Theology,
Department of Psychology of Religion
umranerkorkmaz81@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-2980-8180>

Makale Bilgisi – Article Information

Makale Türü/Article Type: Araştırma Makalesi/ Research Article

Geliş Tarihi/Date Received: 12/02/2024

Kabul Tarihi/Date Accepted: 21/05/2024

Yayın Tarihi/Date Published: 15/06/2024

Atf/Citation: İrk, Esra vd. "Üniversite Öğrencilerinin Tevbe Algısına Yönelik Metaforik Bir Araştırma". *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 26/49 (2024), 133-160.
<https://doi.org/10.17335/sakaifd.1435159> .

İntihal: Bu makale, *iThenticate* yazılımı ile taranmış ve intihal tespit edilmemiştir.
Plagiarism: This article has been scanned by *iThenticate* and no plagiarism detected.

Öz

Bu çalışmanın temel amacı, üniversite öğrencilerinin tevbe kavramına ilişkin sahip oldukları algıları metaforlar aracılığıyla ortaya çıkarmaktır. Araştırmada nitel araştırma desenlerinden olgubilim (fenomenoloji) modeli kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 2023-2024 eğitim-öğretim yılı güz döneminde Bursa Uludağ Üniversitesi ve Bursa Teknik Üniversitesi'nin çeşitli fakültelerinde öğrenim gören toplam 196 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada veriler Google Form aracılığı ile toplanmıştır. Veri toplama aracı olarak çalışmada kişisel bilgi formu ve "Tevbe....(metafor)...benzer, çünkü....(metafor sebebi)" cümlelerinin kullanıldığı yarı yapılandırılmış bir anket formu kullanılmıştır. Verilerin analizi ve yorumlanmasında içerik analizi tekniğinden yararlanılmıştır. Araştırma sonunda 196 üniversite öğrencisi tarafından 70 farklı metafor üretildiği bulgulanmıştır. Araştırmada tevbe kavramına ilişkin üretilen metaforlarla ilgili tevbenin dinî işlevi ve tevbenin psikolojik işlevi olmak üzere 2 tema oluşturulmuştur. Tevbenin dinî işlevi temasına (%60,2) ait 3 kod oluşturulmuştur: Manevî arınma yolu, kutsalla buluşma ve iyi davranışlarda kararlılık. Tevbenin psikolojik işlevi temasına (%39,8) ait olarak da 3 kod oluşturulmuştur. Bu kodlar; psikolojik rahatlama, yeni bir başlangıç ve kendisiyle yüzleşmedir. Araştırma sonuçlarına göre metaforların manevî arınma yolu, kendisiyle yüzleşme ve yeni bir başlangıç kodlarında yoğunlaştığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Din Psikolojisi, Nitel Araştırma, Tevbe, Metafor, Üniversite Öğrencisi.

Abstract

Repentance is a concept that expresses a person's regret towards his bad behavior, turning to God and correcting themselves. In other words, it means giving up one's sins with a firm determination and making an effort to exhibit righteous behavior. Repentance includes features such as regret, sincerity, awareness, determination to give up wrong behavior, and the continuity of good action at both cognitive and behavioral levels. Religious belief, religious feelings and thoughts, love and fear of Allah, expectations and concerns about death and the afterlife, and the accumulation of spiritual states under the influence of conscientious feelings and thoughts play a role in the process of repentance to a certain extent. The tendency towards repentance may occur suddenly or after long-term emotional experiences and inner experiences. In this respect, it can be said that the time of repentance is related to the person's awareness that he has committed a sin. In repentance, there is a mutual turning between Allah and the individual. While a person's giving up his sin and turning to Allah constitutes the individual aspect of repentance, Allah's acceptance of the repentance of his servant who turns to him constitutes the divine aspect of repentance.

Based on the sincere regret felt after sin and the intention and effort to display good behavior after repentance, it can be said that repentance has a constructive and structuring contribution in human-to-human and human-to-God relations. Therefore, it is very important for every age group to understand the nature of the effect of repentance. Although there are studies examining the concept of repentance in the literature, no study has been found using metaphors on how this concept is perceived by university students and what are the underlying meanings of this perception. Therefore, it is thought that this study will contribute to this gap in the literature and be a guide for researchers. The main purpose of the research is to reveal university students' perceptions of the concept of repentance through metaphors. The study group of the research consists of a total of 174 students who are studying in various faculties of Bursa Uludağ University and Bursa Technical University during the fall semester of the 2023-2024 academic year. Of the participants in the research, 113 (%57,7) are female and 83 (%42,3) are male.

In this study, the metaphor technique based on the phenomenology pattern, one of the qualitative research methods, was used. A semi-structured form was preferred as the information collection method. Data was collected via Google Forms. The questionnaire form used in the research consists of two parts. In the first part, there was a 4-item personal information form that included questions of age, gender, faculty type and grade level and purposing to reveal the demographic characteristics of the students. In the second part, there was a question asking the students participating in the research to produce metaphors in order to reveal their perceptions of the concept of repentance. In the research, participants were asked the question, "If you were to compare repentance to an image, what would it be like?", and they were requested to fill in

the blanks to complete in the sentence, "Repentance is similar to... (metaphor), because....(metaphor reason)..."

MAXQDA 24 program was used to analyze the data obtained, and a content analysis technique was utilized. At the end of the research, it was seen that 70 different metaphors were generated by 196 university students. In the research, two themes related to the metaphors produced regarding the concept of repentance were identified: The themes were religious function of repentance and the psychological function of repentance. For the theme of the religious function of repentance (%60,2), three codes were identified: Path to spiritual purification, encounter with the sacred, and stability to good behavior. What is meant by the metaphors collected under these codes is that repentance is seen both as a way for the person to purify his sins and as a tool for meeting the sacred, and that it provides a function to direct the person to correct behavior by drawing a line against the continuation of the sins committed. For the theme of the psychological function of repentance (%39,8), three codes were also identified. These codes were; psychological relief, a new beginning, and confrontation with oneself. It was observed that the participants who produced the metaphors listed under these codes saw repentance as a new opening, expansion and freedom area, and evaluated it as a healing and developing situation. It was expressed that repentance is an effective experience in controlling emotional and psychological stress sources. In addition, it was determined that the metaphors were concentrated in the codes of the path of spiritual purification, confrontation with oneself and a new beginning. The metaphor of "water" was the most repeated metaphor by 31 participants. After the "water" metaphor, purification (f=12), eraser (f=12), regret (f=11), apology (f=10), cleaning (f=10) and return (f=10) were the most repeated words.

Keywords: Psychology of Religion, Qualitative Research, Repentance, Metaphor, University, Student.

Giriş

Tevbe, en temel düzeyde, pişmanlığın veya vicdan azabının ifadesi anlamına gelen dinî bir kavramdır. Bununla birlikte içsel manevî dönüşümün de ilk adımı olarak kabul edilir.¹ İslam geleneğinde tevbe, Müslümanın dinî fiilleri arasında yer almakta olup yapıcı, toparlayıcı ve dönüştürücü etkisiyle müslüman kişinin tüm hayatını kuşatan önemli bir yere sahiptir. Nitekim Bhatti tarafından yürütülen araştırmada, katılımcıların tevbe-i iman, ihsan, takva ile birlikte- İslam maneviyatının temel ilkelerinden biri olarak gördükleri tespit edilmiştir.² İslam düşüncesinde tevbe, şu altı kavramı çağrıştırmaktadır: i) İman, ii) İlim, (iii) Pişmanlık, (iv) Kararlılık, (v) İyi amel ve (vi) Yeniden düzenleme.³ Bu faktörler, tevbenin monolitik bir yapı olmayıp bireyin hem kişisel ve manevî gelişiminde hem de yeni bir yaşam formu kazanmasında etkili olabileceğini göstermektedir. Dolayısıyla günahattan sonra duyulan samimi pişmanlık ile tevbeden sonra iyi davranışlar sergileme niyeti ve gayretinden

1 Somaya Abdullah, "The Role of Tawba (Repentance) in Social Work with Muslim Clients", *Exploring Islamic Social Work: Between Community and the Common Good*, ed. Hansjörg Schmid - Amir Sheikhzadegan (Cham: Springer International Publishing, 2022), 235-237.

2 Omar Bhatti vd., "Employee Motivation an Islamic Perspective", *Humanomics* 32/1 (08 Şubat 2016), 43.

3 Syed Mu'azzam Husain, "Effect of Tauba (Repentance) on Penalty in Islam", *Islamic Studies* 8/3 (1969), 190.

hareketle, insan-insan ve insan-Allah ilişkilerinde tevbenin inşa edici ve yapılandırıcı bir etkisi olduğu söylenebilir. Bu yüzden tevbenin oluşturduğu etkinin niteliğini kavramak her yaş grubu için oldukça önem arz etmektedir.

Alanyazına bakıldığında cami,⁴ din,⁵ din görevlileri,⁶ Kur'an-ı Kerim,⁷ Hz. Peygamber⁸ algısına yönelik metafor çalışmaları bulunmakla birlikte tevbe kavramının nasıl algılandığı ve bu algının altında yatan anlamların neler olduğuna ilişkin metaforlar yoluyla yapılmış bir çalışmaya rastlanmamıştır. Dolayısıyla bu çalışmanın literatürdeki bu boşluğa katkı sağlayacağı ve araştırmacılar için yol gösterici olacağı düşünülmektedir. Özetle dinî literatürde kişinin yaptığı yanlış davranışlara dair kendisini sorgulaması ve neticesinde pişmanlık duyarak Yaratıcıya yönelmesi anlamına gelen “tevbe”nin üniversite öğrencileri tarafından nasıl algılandığı tespit edilmeye çalışılacaktır.

Dinî Bir Kavram Olarak Tevbe

Nihaî kurtuluşa ilişkili bir kavram olan tevbe, pek çok dinî gelenek ve kültürde yer almakta ve farklı şekillerde tanımlanmaktadır. İslam geleneğine bakıldığında tevbe, en yalın anlamıyla, günahtan pişmanlık duymak ve o günahı terk etmek olarak tarif edilmektedir.⁹ Diğer bir ifadeyle, bireyin kötü davranışlarından ve dinin ruhuna uymayan hallerden vazgeçmesidir. Tevbe etmeye yol açan günahkârlık, dinî kurallara uygun bir hayat yaşa(ya)mamaktan kaynaklanan bir duygudur. Dinde, yanlış olan davranışa ayrıca günah boyutu eklenir.¹⁰ Bir davranışın günah olarak değerlendirilmesinde bireyin dinî

- 4 Abdullah Dağcı, “Üniversite Öğrencilerinin Camiye İlişkin Metaforik Algıları”, *VI. Ulusal Din Görevlileri Sempozyumu: Cami ve Cemaatinin İnşâ ve İhyâsı*, ed. Muhammet Ali Orak (Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, 2017), 185.
- 5 Ramazan Yıldırım - Ahmet Ali Gazel, “Orta okul Öğrencilerinin Din Kavramına İlişkin Algılarının Metaforlar Aracılığıyla Belirlenmesi”, *Journal of Theoretical Educational Science* 11/1 (2018), 38.
- 6 Mücahit Arpacı, “Din Görevlilerinin, ‘Din Görevlisi’, ‘Diyanet İşleri Başkanlığı’ ve ‘Müftü’ Kavramlarına Yönelik Görüşlerinin Metafor Analizi Yoluyla İncelenmesi (Şanlıurfa Örneği)”, *EKEV Akademi Dergisi* 18/59 (2014), 35-43.
- 7 Abdullah Dağcı – Saffet Kartopu, “Üniversite Öğrencilerinin Kur’an-ı Kerim’e Yönelik Algıları: Müslüman-Türk Örneklem Üzerine Metaforik Bir Araştırma”, *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/12 (2017), 239-250.
- 8 Saffet Kartopu - Abdullah Dağcı, “Üniversite Öğrencilerinin Hz. Muhammed’e Yönelik Algıları: Metaforik Bir Araştırma”, *The Journal of Academic Social Science Studies* 4/34 (2019), 221-222.
- 9 Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü* (İstanbul: Ağaç Kitabevi Yayınları, 2009), 657; Ebu'l-Kâsım er-Râgıb İsfahânî, *Müfredât Kur’ân Kavramları Sözlüğü*, çev. Abdülbaki Güneş - Mehmet Yolcu (İstanbul: Çıra Yayınları, 2010), 200; Hayreddin Karaman, *İmâm-ı Rabbânî ve İslâm Tasavvufu* (İstanbul: İz Yayıncılık, 2009), 81; Ebû Hâmid Muhammed Gazâlî, *Kimyâ-i Saâdet*, çev. A. Faruk Meyan (İstanbul: Bedir Yayınları, 1990), 591-594; Salih Sabri Yavuz, “Tevbenin İtizali Yorumu”, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 10/3 (2010), 9; Kerim Yavuz, *Günümüzde İnançın Psikolojisi* (Ankara: Boğaziçi Yayınları, 2013), 285.
- 10 Faruk Karaca, *Dini Gelişim Psikolojisi* (Trabzon: Eser Ofset Matbaacılık, 2016), 161.

inançlarıyla ortaya konan davranışın çatışması söz konusudur. Böyle bir durumda birey, sahip olduğu yaşam biçimi ile davranışları arasında bir uyumsuzluk olduğunu hisseder. Başka bir deyişle, var olan “ben” ile olmak istenen ben (ideal ben) arasındaki farkın ortaya çıktığını görür. Böylece günah olarak sayılan davranış, Allah ile insan arasındaki bağı tehdit eden bir isyan olarak değerlendirilir.¹¹ Günahkârlık duygusu, yapılan yanlışın mutlaka karşılığının görüleceğine yönelik inancın etkisiyle korku, sıkıntı, yalnızlık, kaçma, kendini cezalandırmayı isteme ve durumu telafi etme şeklindeki güçlü duygu ve eğilimleri tetikler.¹² Tevbeden önce ya da günahtan sonra; pişmanlık, günahtan tikslenme ve nefret, huzursuzluk, utanç, kendini yeniden değerlendirme gibi durumlar ortaya çıkar. Zira günah işleyen fert, Allah ile ruhî iletişimini kaybetme endişesi yaşamaktadır. İnançlı birey için Allah ile kurduğu ruhî ilişki oldukça önemlidir. Bu ilişkinin temelinde yatan duygu, O’na bağlanma ve böylelikle güvende olma arzusudur. Dolayısıyla günah, bireyde güvensizlik duygusuna yol açan güçlü bir etmendir.¹³ Tablo 1’de tevbeyle ilişkili bazı kavramlara yer verilmiştir.

Tablo 1: Tevbeyle İlişkili Bazı Kavramlar

Pişmanlık	İnsanın hatasını kabul ederek onu terk etme iradesini ortaya koyması ve işlenen hatadan mahcup olarak bir kez daha tekrarlamamak için kararlı bir duruş sergilemesi anlamına gelmektedir. ¹⁴
Suçluluk	Kişinin törel yahut dinsel kuralları çiğnediğini fark etmesi sonucunda bilinçli veya bilinçsiz olarak kapıldığı ve kendisiyle ilişkili değer yargılarını sarsan bir duygu olarak tanımlanmaktadır. ¹⁵
Vicdan azabı	Vicdanla ilişkili olan her kötü davranış insanda pişmanlık duygusu uyandırmaktadır, bu da vicdan azabının oluşmasına neden olmaktadır. ¹⁶ İnsanda kendini suçlama sonucu hissedilen suçluluk duygusu ve buna bağlı olarak hissedilen utanma, vicdanı etkileyerek vicdan azabını oluşturmaktadır. ¹⁷

11 Hüseyin Peker, *Din Psikolojisi* (İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2010), 135.

12 Karaca, *Dini Gelişim Psikolojisi*, 161.

13 Asım Yapıcı, *Dini Yaşayışta Tövbeyle Din Psikolojik Bir Yaklaşım* (Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans, 1996), 159-181.

14 İlhan Ayverdi - Ahmet Topaloğlu, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük* (İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı, 2006), 3/2320.

15 Mithat Enç, *Ruhbilim Terimleri Sözlüğü* (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1980), 147.

16 Ahmet Nebil - Baha Tevfik, *Hassasiyet Bahsi Yeni Ahlak* (İstanbul: y.y., ts.), 23.

17 Ahmet Hamdi Akseki, *Ahlak Dersleri* (İstanbul: Üç Dal Neşriyat, 1968), 81.

Dinî suçluluk	İnsanın Allah'ın huzurunda bir hata yahut kötülüğü işlediğinin açık şuuruyla sahip olması, gerçek manada bir dinî suçluluk duygusunu oluşturmaktadır. Hakiki manada bir dinî suçluluk (günahkarlık) duygusu, uzun bir manevî yolculuğun sonucunda meydana gelmektedir. İnsanın bu günahkârlığının farkında olmasının neticesinde tevbe ve hidayet ile sonuçlanan dinî değişim olayı ortaya çıkmaktadır. ¹⁸
Dinî utanç	İnsanın değerler ve bu değerleri ihlâl etmesi karşısında hissettiği utanma duygusudur. ¹⁹
İtminan	İnsanın iç dünyasının güven ve huzur hisleri ile dolu olmasından kaynaklı sükûn bulması anlamına gelmektedir. ²⁰

Gerçekliğe geri dönüş olan tevbenin üç evresi veya şartı bulunmaktadır. Bunlar; i) İşlenen günahlardan dolayı suçluluk duymak ve pişmanlık hissetmek, ii) Olumsuz davranışları terk etmek, iii) Eski olumsuz davranışları bırakmada süreklilik göstermek. Zira tevbe, sadece günahları bırakmayı değil, geçmişini telafi etmeyi de gerekli kılmaktadır.²¹ Diğer bir anlatımla, günahkârlık duygusunda yalnızca işlenen hata veya kötülüğün itiraf edilmesiyle yetinilmemektedir. Ek olarak, günahın etkilerini silmek için “gizlice onarıp eski durumuna getirmenin şiddetli bir arzusu”na da her zaman rastlanmaktadır. Zaten bireyi arınma, tevbe, dinî teslimiyet gibi eylemlere yönlendiren de bu olumlu duygudan başkası değildir.²²

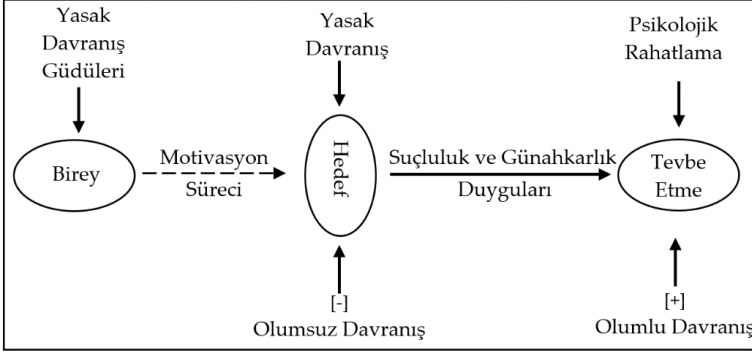
18 Hayati Hökekleli, *Din Psikolojisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2021), 105.

19 Abdurrahman Kasapoğlu, “Kur’an’da ‘Hayâ’/Utanma Olgusu”, *İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/2 (2011), 23.

20 Hülya Alper, *Bir Kelam Problemi Olarak İmanın Psikolojik Yapısı* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2000), 36.

21 Süleyman Ateş, *İslam Tasavvufu* (İstanbul: Yeni Ufuk Neşriyat, 2004), 195; Faruk Karaca, *Din Psikolojisi* (Trabzon: Eser Ofset Matbaacılık, 2015), 212; İsfahânî, *Müfredât Kur’ân Kavramları Sözlüğü*, 200; Ebu’l-Kâsım er-Râgıb İsfahânî, *Erdemli Yol*, çev. Muharrem Tan (İstanbul: İz Yayıncılık, 2019), 256.

22 Hökekleli, *Din Psikolojisi*, 106.

Şekil 1: Tevbenin Psikolojik İşleme Mekanizması²³

İslam düşüncesinde tevbe ettikten sonra günah olan davranışı işlememek için kararlı davranmak, tevbedeki samimiyetin bir göstergesi olarak değerlendirilmiştir. Bazı alimlere göre hem günaha ısrar edip hem de bağışlanmayı dilemek, yalancıların tevbesidir. Çünkü günahattan dönmek olan tevbe ile günaha ısrar etmek, iki zıt anlamı ihtiva etmektedir. Dolayısıyla tevbe olmaksızın sadece dille yapılan bağışlanma isteği, günaha ısrar ile çelişki göstermemelidir.²⁴ Mevlânâ, günahlarla tevbe arasındaki ilişkiyi, bünyeye dokunan bir şey yedikten ve yenilen şeyin zararı hissedildikten sonra iyileşip rahatlamak için istifra etmeye benzetir. Eğer yapılan yanlışlar alışkanlık haline gelmişse bu durum, derinleşmiş eski bir yaraya benzer. Böyle bir yaranın iyileşmesi için de dağlanması gerekir. Aynı şekilde nefsi, alışkanlık haline gelen hazlardan ve arzulardan uzaklaştırabilmek için de riyazet ateşi ile tedavi etmek gerekir. Aksi halde sadece dil ile yapılan tevbe bir fayda sağlamayacaktır.²⁵ Görülmektedir ki tevbenin gerçekliğindeki en temel parametrelerden biri, o günahı tekrar işlememeye karşı keskin ve tavizsiz bir tutum sergilemektir. İslam geleneğinde sathî ve sadece söylem ile sınırlı bir tevbe uygun görülmemiş; psikolojik ve zihnî dönüşümün tam bir bütünlük içinde gerçekleştiği samimi bir tevbe arzu edilmiştir.

Psikolojik Bir Kavram Olarak Tevbe

Psikolojik açıdan tevbe, dürtüsel davranışlar ve yasaklanmış arzular için af dilemek olarak açıklanmaktadır.²⁶ Bu kavram, rûhî bir istek olmakla birlikte ruhsal bir ihtiyacı ve buna bağlı olarak bir dönüşü ifade etmektedir. İnsan, tevbe ederek iç huzurunu yakalama ve mutlu olma arzusunu gerçekleştirmek

23 Mustafa Koç, "Ergenlik Döneminde Dua ve İbadet Psikolojisi Üzerine Teorik Bir Yaklaşım", *EKEV Akademi Dergisi* 9/25 (2005), 80.

24 İbn Teymiyye, *Güzel Ahlak*, çev. Zeynep Çelik vd. (İstanbul: Pınar Yayınları, 2015), 131.

25 Abdurrezzak Tek, *Hazret-i Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî ve Mesnevî-i Şerif* (Bursa: Bursa Akademi Yayınları, 2014), 73-74.

26 Karaca, *Din Psikolojisi*, 212.

istemektedir. Kişinin tevbe etmesinde dinî inanç, dinî duygu ve düşünce, Allah sevgisi ve korkusu, ölüm ve ahirete yönelik beklentiler, çeşitli endişeler, vicdanî duygu ve düşüncelerin etkisi ile oluşan ruhsal hallerin birikimi belirli ölçüde rol oynamaktadır.²⁷

Tevbe, muhtevası itibarıyla, bireyin iyi oluş haline katkı sağlayan bazı duyguların hareket alanlarını genişletici etkide bulunmaktadır. Çünkü dinî değerlere ters düşen bir davranışta bulunmak, kişi ile Allah arasında bir perde oluşturduğu inancına yol açarak, suçluluk duygusuna neden olmaktadır. Ortaya çıkan bu duygudan kurtulmak için de kişi bir arayışa yönelmekte, tevbeyi bu duruma bir çare olarak düşünmekte ve böylece bir rahatlama hissi yaşamaktadır.²⁸ Tevbeyle birlikte deneyimlenen yeniden başlama hali, günahlardan dolayı yaşanan huzursuzluk duygularını büyük ölçüde engellemektedir.²⁹ Zira tevbe, suyun camdaki tozları silmesi gibi insanın zihnindeki kötü düşünceleri ve günahları silmektedir.³⁰

İslam'da tevbe yoluyla Allah'a yönelme ehliyeti, ilahî bir hediye olarak görülmektedir. Zira tevbe, şifa ve arınma aracı olduğu gibi yapılan kötü eylemlerin sonuçlarından ruhsal olarak korunmanın da kalkanıdır.³¹ Tevbe, bireyin kendisini yenilemesini ve hayata anlam yüklemesini sağlamakta; gayr-i ahlakî davranışları azaltarak olumlu kişilik özelliklerinin kazanılmasına imkân tanımaktadır.³² Ayrıca bireyin iç kaygılarını, korkularını, belirsizliğe yönelik sıkıntılarını iyileştirici ve tedavi edici bir işlev görmektedir.³³ Bu yönüyle tevbemin ruh sağlığı için koruyucu bir rol oynadığı söylenebilir. Ayrıca tevbe, dinî başa çıkma sürecinde, işlevsel ve pozitif değer yüklü bir eylem olarak varlık göstermektedir. Çeşitli sıkıntılar ve istenmeyen durumlarla karşılaşan birey; kendi gücünü ve sınırlarını aşacağını düşündüğü durumlarda genelde dinî başa çıkma stratejilerini kullanma eğilimindedir. Tevbe de dinî başa çıkma konusunda öne çıktığı tespit edilen kavramların başında gelmektedir.³⁴

Tevbe, kişisel değişim için bir başlangıç noktası ve hem başkalarıyla hem de Allah ile kurulan ilişkide yeni bir varoluş biçimi elde etmenin bir yolu ola-

27 Yapıcı, *Dini Yaşayışta Tövbeye Din Psikolojik Bir Yaklaşım*, 195.

28 Halil Apaydın, "İbadet Psikolojisi", *Tabula Rasa* 3/9 (2003), 197.

29 İhsan Soysaldı, "Hacı Muharrem Hilmi Efendi Divanında Tevbe Kavramı Hakkındaki Görüşleri", *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 19/2 (01 Aralık 2014), 46.

30 Hayrani Altıntaş, *Tasavvuf Tarihi* (Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1986), 134.

31 Atif Khalil, "Atonement, Returning, and Repentance in Islam", *Religions* 14/2 (Şubat 2023), 6.

32 Esma Sayın, "Sufistic and Psychological Effects of Tewbe 'Repentance' for Self-Transformation", *Türk İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi* 11/22 (2016), 151-161.

33 Sayın, "Sufistic and Psychological Effects of Tewbe 'Repentance' for Self-Transformation", 160.

34 Süleyman Abanoz, "Dinî Başa Çıkma: Bir Ölçek Geliştirme Çalışması", *Eskiyeni* 48 (28 Mart 2023), 205-209.

rak da kabul edilmektedir. Nitekim Abdullah tarafından tevbenin sosyal hizmetlerdeki rolünün ele alındığı çalışmada, tevbenin sosyal hizmet uygulamalarında farklı müdahale alanlarına entegre edilmesinin Müslüman danışanlar için bireysel değişimi başlatmada önemli bir işlev görebileceği vurgulanmıştır.³⁵ Tevbe eyleminde kişinin yaptığı kötü davranışlardan vazgeçerek kendisini yenilemesi söz konusudur. Tevbe, aynı günahı tekrar işlemeye yönelik frenleyici bir işlev görmektedir; koruyucu, denetleyici ve iyiye yönlendirici bir rol üstlenmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın genel amacı üniversite öğrencilerinin tevbe kavramına ilişkin algılarını metaforlar aracılığıyla ortaya çıkarmaktır. Bu genel amaç kapsamında aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

1. Üniversite öğrencilerinin “tevbe” kavramına ilişkin geliştirdikleri metaforik algılar (zihinsel imgeler) nelerdir?
2. “Tevbe” kavramına ilişkin üretilen metaforlar hangi temalar altında toplanmaktadır?
3. Öğrencilerin tevbe algılarındaki benzerlikler ve farklılıklar nelerdir?
4. Üniversite öğrencilerinin algılarına göre tevbe, nasıl bir işleve sahiptir?

Yöntem

Araştırma Deseni

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden olgu bilim desenine dayanan metafor tekniği kullanılmıştır. İnsanların duygu ve düşüncelerini diğer insanlara aktarma amacıyla kullandıkları iletişim araçlarından biri olan metaforlar, bir kavramın, terimin yahut olgunun daha iyi ve güzel anlatılabilmesi amacıyla, farklı bir anlama sahip bir kelimeyle ilişkilendirilerek benzetme yoluyla kullanılması anlamına gelmektedir. İnsanların fikirlerini doğrudan ifade edemedikleri bir kavram hakkında, metaforlar aracılığıyla bu fikirlerin zihinsel şemaları elde edilebilmektedir.³⁶ Metaforların esas amacı, soyut kavramları insan yaşantısına bir adım daha yaklaştırarak onları somutlaştırmaktır.³⁷ Bu yönüyle metaforlar, bireyin zihninin belli bir kavrayış biçiminden başka bir kavrayış biçimine doğru yönelmesini sağlayarak, belli bir olgunun başka bir

35 Abdullah, “The Role of Tawba (Repentance) in Social Work with Muslim Clients”, 242-244.

36 Sonja Sackmann, “The Role of Metaphors in Organization Transformation”, *Human Relations* 42/6 (Haziran 1989), 465.

37 Ana Roldán-Riejos vd., “The Impact of Visuals: Using a Poster to Present Metaphor”, *European Journal of Engineering Education* 26/3 (01 Eylül 2001), 302.

olgu olarak görülmesine imkân verirler.³⁸ Tüm bu özellikleri bakımından metaforlar, dinî kavramların algılanması noktasında da somut ipuçları sağladığı için büyük önem taşımaktadır. Bu araştırmada üniversite öğrencilerinin tevbe kavramına ilişkin algıları metaforlar yoluyla tespit edilmiştir.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu 2023-2024 eğitim-öğretim yılının güz döneminde öğrenim gören Bursa Uludağ Üniversitesi İlahiyat, Fen Edebiyat, İktisadî ve İdarî Bilimler ve Mühendislik Fakültesi ile Bursa Teknik Üniversitesi Sağlık Bilimleri ve İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi'nde öğrenim gören 196 öğrenciden oluşmaktadır. Bu çalışma kapsamında 229 öğrenciye ulaşılmış, 33 kişinin verileri geçersiz ve boş yanıtlardan dolayı analiz dışı bırakılmıştır. Ergenliğin son döneminde dinî inanç ve tutumların belirginlik kazanmasından ve din konusunda bireyin kendi tutumunu belirleyebilecek zihnî ve duygusal olgunluğa erişmiş olmasından³⁹ hareketle çalışmamızda lisans eğitimine devam eden öğrenciler tercih edilmiştir. Katılımcı grubu belirlenirken maksimum çeşitliliği sağlayabilmek için farklı fakültelerde öğrenim gören öğrenciler tercih edilmiş; kolay ulaşılabilirlik ve elverişlilik prensipleri gözetilmiştir. Tablo 2'de çalışma grubuna ilişkin bilgilere verilmiştir.

Tablo 2: Çalışma Grubuna İlişkin Bilgiler

Özellik		f	%
Cinsiyet	Kız	113	57,7
	Erkek	83	42,3
Yaş	18-22	131	66,9
	23-27	56	28,5
	28 ve üstü	9	4,6
Fakülte	İlahiyat	101	51,5
	Sağlık Bilimleri	36	18,4
	Fen- Edebiyat	23	11,7
	İnsan ve Toplum Bilimleri	17	8,7
	İktisadî ve İdarî Bilimler	10	5,1
	Mühendislik	9	4,6
Sınıf Düzeyi	1.Sınıf	58	29,6
	2.Sınıf	35	17,9
	3.Sınıf	32	16,3
	4.Sınıf	71	36,2
Toplam		196	100

38 Ahmet Saban, "Öğretmen Adaylarının Öğrenci Kavramına İlişkin Sahip Oldukları Zihinsel İmgeler", *Journal of Turkish Educational Sciences* 7/2 (2009), 282.

39 Hökelekli, *Din Psikolojisi*, 280.

Tablo 2’de görüldüğü üzere, araştırmaya katılanların 113’ü (%57,7) kadın, 83’ü (%42,3) erkeklerden meydana gelmektedir. Çalışma grubunda 18-22 yaş grubunda 131 (%66,9), 23-27 yaş grubunda 56 (%28,5), 28 ve üzeri yaş grubunda ise 9 (%4,6) öğrencinin yer aldığı görülmektedir. Katılımcıların 101’i (%51,5) İlahiyat, 36’sı (%18,4) Sağlık Bilimleri, 23’ü (%11,7) Fen-Edebiyat, 17’si (%8,7) İnsan ve Toplum Bilimleri, 10’u (%5,1) İktisâdî ve İdârî Bilimler ve 9’u (%4,6) Mühendislik Fakültesi’nde öğrenim görmektedir. Birinci sınıfta okuyan 58 öğrenci, katılımcıların %29,6’sını, ikinci sınıfta okuyan 35 öğrenci, katılımcıların %17,9’unu, üçüncü sınıfta okuyan 32 öğrenci, katılımcıların %16,3’ünü ve dördüncü sınıfta okuyan 71 öğrenci ise çalışma grubunun %36,2’sini oluşturmaktadır.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış bir form kullanılmıştır. Veriler Google Form aracılığı ile toplanmıştır. Uygulama öncesinde araştırmanın amacı açıklanarak katılımın gönüllülük esasına dayandığı katılımcılara bildirilmiş ve katılımcıların onayı alınmıştır. Veriler toplanmadan önce Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu’na başvurularak, 2023/39 sayılı karar ile etik kurul onayı alınmıştır. Araştırmada kullanılan anket formu iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, cinsiyet, yaş, fakülte türü ve sınıf düzeyi sorularından oluşan ve öğrencilerin demografik niteliklerini ortaya çıkarmayı amaçlayan 4 soru yer almaktadır. İkinci bölümde, araştırmaya katılan öğrencilerin tevbe kavramına ilişkin sahip oldukları algıları ortaya çıkarmak amacıyla metafor üretmesini isteyen bir soru bulunmaktadır. Araştırmada katılımcılara “*Tevbeyi bir imgeye benzetecek olsanız neye benzetirsiniz?*” sorusu sorularak “*Tevbe... benzer, çünkü....*”, cümlesindeki boşlukları tamamlamaları istenmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırmamızda verilerin analizinde içerik analizinin özel bir formu olan metafor analizi kullanılmıştır. Bu çalışmada metaforların analiz edilmesi ve yorumlanmasında i) Adlandırma, ii) Eleme, iii) Tekrar derleme, iv) Tema geliştirme, v) Metaforların temalara dağılımı, vi) Geçerlilik ve güvenilirlik sağlama ve vii) Frekans hesaplama ve yorumlama⁴⁰ aşamaları gerçekleştirilmiştir.

40 Bahtiyar Eraslan Çapan, “Öğretmen Adaylarının Üstün Yetenekli Öğrencilere İlişkin Metaforik Algıları”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 3/12 (2010), 143-144; Sonya L. Armstrong vd., “The Subjectivity Problem: Improving Triangulation Approaches in Metaphor Analysis Studies”, *International Journal of Qualitative Methods* 10/2 (01 Haziran 2011), 160; Ümrân Erkorkmaz Çoban - İbrahim Gürses, “Lise Öğrencilerinde Bir Değer Olarak Adalet Algısının İncelenmesi: Afyonkarahisar Örneği”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 54 (30 Haziran 2023), 448.

Araştırmada elde edilen verilerin analizinde MAXQDA 24 programı kullanılmıştır. İlk olarak katılımcılar tarafından üretilen metaforlar ayrıntılı olarak incelenmiş; kullanılan metafor ve açıklamaların anlamlı ifadeler olup olmadığına bakılmıştır. Daha sonra elde edilen veriler birkaç kez okunarak metaforların ortak özellikleri belirlenmeye çalışılmış, belirlenen özelliklere göre metaforlar gruplandırılmış, kodlar ve temalar oluşturulmuştur. Çalışmanın tutarlılık ve teyit edilebilirliğini sağlamak için⁴¹ veriler ilk kodlamadan bir ay sonra tekrar kodlanmıştır. Daha sonra her iki kodlamadan elde edilen kodlar karşılaştırılmış, farklılığa neden olan metaforlar tekrar gözden geçirilmiştir. Oluşturulan temalar ile bu kodlar altına alınan metaforlar bir Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik uzmanı ile iki Din Psikolojisi ve bir Din Eğitimi alanında uzman toplam dört akademisyen tarafından incelenmiştir. Uzmanlar kodlar, temalar ve metaforlar hakkında geri bildirimde bulunmuş ve geri bildirimlere göre gerekli düzenlemeler yapıldıktan sonra çalışmaya son biçimi verilmiştir. Daha sonra bulgular tanımlanarak temalar yorumlanmıştır. Her bir temada bazı katılımcı görüşlerine doğrudan alıntılarla yer verilmiştir. Çalışmanın aşamaları okuyucuya sunulmuş ve ayrıntılı betimleme yapılmıştır. Metaforların tablolara yerleştirme işleminde frekanslar (f) ve yüzdeler (%) göz önünde bulundurulmuştur.

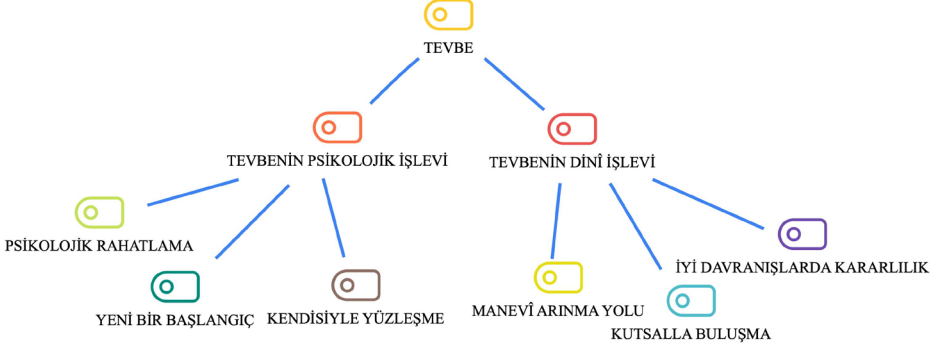
Bulgular

Bu bölümde araştırmadan elde edilen bulgular, çalışmanın amaçları doğrultusunda sunulmuştur. Bu doğrultuda katılımcıların tevbe algısına ilişkin geliştirdikleri metaforlar çözümlenmiştir. 196 üniversite öğrencisinin tevbe kavramı için 70 farklı metafor ürettiği tespit edilmiştir. Geliştirilen metaforlar göz önüne alınarak kodlar ve temalar oluşturulmuştur. Daha sonra oluşturulan kod ve temalar şekiller kullanılarak görselleştirilmiş ve kodlar görüş sayısını belirten frekans bilgileriyle sunulmuştur. Aşağıda oluşturulan kodlar ve temalar, şema olarak Şekil 2’de paylaşılmıştır.

41 Ali Yıldırım – Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021), 295.

Öğrencilerin Tevbe Kavramıyla İlgili Oluşturdukları Metaforlara İlişkin Bulgular

Şekil 2: Tevbe Kavramına İlişkin Oluşturulan Kodlar ve Temalar

Tablo 3'te katılımcıların ürettikleri “tevbe” metaforlarından hareketle oluşturulan kod ve temalar ile sahip oldukları frekanslar gösterilmiştir.

Tablo 3: Tevbe Kavramına İlişkin Oluşturulan Kodlar ve Temalar

Temalar	Frekans	%	Kodlar	Frekans	%
Tevbenin Dinî İşlevi	118	60,2	Manevî Arınma Yolu	87	44,4
			Kutsalla Buluşma	13	6,7
			İyi Davranışlarda Kararlılık	18	9,2
			Kararlılık	18	9,2
Tevbenin Psikolojik İşlevi	78	39,8	Psikolojik Rahatlama	14	7,1
			Yeni Bir Başlangıç	26	13,2
			Kendisiyle Yüzleşme	38	19,4
Toplam	196	100	Toplam	196	100

Tablo 3'te görüldüğü üzere, tevbe kavramına ilişkin olarak “Tevbenin Psikolojik İşlevi” ve “Tevbenin Dinî İşlevi” temaları oluşturulmuştur. “Tevbenin Psikolojik İşlevi” teması *Yeni Bir Başlangıç*, *Psikolojik Rahatlama* ve *Kendisiyle Yüzleşme* kodlarından oluşurken, “Tevbenin Dinî İşlevi” teması *Manevî Arınma*, *Kutsalla Buluşma* ve *İyi Davranışlarda Kararlılık* kodlarından meydana gelmektedir. Araştırma sonuçlarına göre tevbe kavramına ilişkin 70 metaforun bazılarının birden fazla kullanıldığı görülmüştür. Örneğin su, silgi, özür gibi bazı metaforlar, katılımcılar tarafından diğer metaforlara göre daha fazla tekrar edilmiştir. Diğer yandan bazı metaforların birden fazla kodla ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Örneğin pişmanlık metaforu, “...kul işlediği bir günahattan pişman olur, pişmanlık duyar. Tevbe ederek kendini rahatlatmak ister.” şeklinde açıklanarak, tevbenin hem üzüntü ve mahcubiyet içerdiğine hem de içsel bir

rahatlama sağladığına dair atıfta bulunulmuştur. Ancak daha baskın olan anlam dikkate alınarak ilgili koda yerleştirilmiştir. Bununla birlikte birbirinden farklı metaforların benzer anlamda kullanıldığı anlaşılmıştır. Örneğin, anne şefkati ve aile evi metaforları, tevbe kavramının psikolojik rahatlık rolüne işaret etmektedir. Bu doğrultuda metaforlar ve açıklamalar birlikte değerlendirilerek kodlar oluşturulmuştur.

Katılımcıların ürettikleri tevbenin psikolojik işlevi temasına ait metaforlar, aşağıda ilgili kodların altında tablolar halinde listelenmiştir.

Tablo 4: Psikolojik Rahatlama Kodu

Metafor	F	Metafor	F
Bonus	1	Psikoloji seansı	1
Krem	1	Nefes alma	1
Ay	1	Anne şefkati	1
Kan tüpü	1	Aile evi	2
Pusula	1	Umut	4
Toplam			14

Tablo 4’te görüldüğü üzere, psikolojik rahatlama kodunda katılımcıların 10 farklı metafor (f=14) geliştirdiği görülmüştür. Bu kapsamda en çok umut (f=4) ve aile evi (f=2) metaforu üretilmiştir. Tevbeyi “umut” ile açıklayan katılımcılardan biri bu görüşünü “...nefse sahip ve aciz bir varlık olan insanın yaptığı hataların dönülmez olduğunu düşünerek karamsarlığa düşmemesi için Rabbimiz tevbe kapısını daima açık bırakmıştır.” şeklinde ifade ederken, “aile evi” ile açıklayan başka bir katılımcı görüşünü “...defalarca yaptığın hataya rağmen yine gidersin ailene sığınırsın. Onlardan merhamet umarsın; seni kapıda, yarı yolda bırakmayacaklarını bilirsin.” biçiminde dile getirmiştir. Bu ifadelerden tevbenin, güven hissiyle de ilişkilendirildiği görülmektedir. “Psikoloji seansı” metaforu “...yaşadıklarımızı anlatıp sıfırlanma, temizlenme hissi.” şeklinde, “nefes alma” metaforu “...yaptıkça rahatlırsın.” olarak açıklanmıştır. Krem metaforu “...tevbe, gül kokulu krem gibi kurumuş olan, sertleşen kalbimizi yumuşatır, sakinleştirir ve güzellikle dolmasına sebep olur.”, “anne şefkati” metaforu “...anne şefkatine benzetiyorum ne yapsak etsek ona döndüğümüzde merhametiyle kucaklar.” ve “kan tüpü” metaforu ise “...kan tüpünde nasıl vücudumuzdan çıkan kanlar yer alıyorsa tevbeyle de içimizdeki şeyleri boşaltmış oluyoruz.” biçiminde ifade edilmiştir. Bu açıklamalar dikkate alındığında, katılımcıların tevbenin rahatlatıcı, koruyucu ve iyileştirici fonksiyonuna işaret ettikleri görülmüştür. Bir diğer ifadeyle, tevbenin olumsuz duyguları azaltıp olumlu duyguları nispeten yükselttiği vurgulanmıştır. Ayrıca tevbenin içsel huzurla ilişkisinin yanı sıra aidiyet hissiyle ilişkisine de dikkat çekilmiştir.

Tablo 5: Kendisiyle Yüzleşme Kodu

Metafor	F	Metafor	F
Yemek	1	Yakarma	1
Pişmanlık	11	Gözyaşı	2
Bardak	1	Dua	2
Samimiyet	1	Ağlama	1
Kum saati	1	Af dileme	6
Özür	10	Ayna	1
Toplam			38

Tablo 5'te görüldüğü üzere, kendisiyle yüzleşme kodunda 38 katılımcı tarafından toplamda 12 farklı metafor üretilmiştir. Bu metaforlar arasında en fazla tekrarlanan pişmanlık (f=11) ve özür (f=10) metaforu olmuştur. Tevbeyi "özür" ile ilişkilendiren bir katılımcı "...özür dilemek yapılan bir hata sonrasında gönül almak için yapılır. Tevbe de yapılan hata sonrası pişmanlığı ifade eder." açıklamasını yaparken, bir diğer katılımcı "...tevbe yaptığımız hata ve günah sonucu pişman olup Allah'tan af dilemek ve o hatayı bir daha tekrarlamamaktır. İnsanlara karşı pişmanlığımızı özürle ifade ederken Allah'a karşı pişmanlığımızı tevbe ile ifade ederiz." açıklamasını yapmıştır. Bununla birlikte bir katılımcı tevbeyi "yaramaz çocuk özüne" benzetmiş ve bunu şöyle dile getirmiştir: "...günümüz Müslümanı (!) hata yapsa da ağır günahlar işlese de 'zaten Allah affediyor' adı altında kendini teselli ediyor." Bu açıklama ile tevbenin sahiciliği ve içtenliği hususuna vurgu yapıldığı görülmektedir. Metafor olarak "pişmanlığı" kullanan bir katılımcı bunu "...bu hatadan dolayı bir iç yakarışı, mahzunluk mevcuttur." biçiminde, başka bir katılımcı "...tevbe yaptığım hatadan pişmanlık duymaktır. Geri dönüşü için af dilemektir." biçiminde ifade etmiştir. Bir diğer katılımcı ise "...kul işlediği bir günahtan pişman olur pişmanlık duyar. Tevbe ederek kendini rahatlatmak ister." şeklinde izah etmiştir. "Af dileme" metaforuna "...çocuk hata yaptığını anlar, annesinin de kendisini başışlayacağını bilir.", "gözyaşı" metaforuna "...insanın yaşadığı yanılardan ürperip, pişman olduğu günahlarından Yaratıcısına sığınmasıdır gözyaşı." ve "dua" metaforuna "...yaptığım bir şeyin dinen doğru olmadığını anlayıp Allah'tan af dilerim." açıklamalarıyla, tevbe esnasında kişinin Yaratıcısıyla ve kendisiyle samimi bir şekilde yüzleşmesi durumu dile getirilmiştir. Bu kod altında üretilen metaforların, kişinin uygun olmayan eylemleri için duyduğu üzüntü ve vicdan azabıyla ilintili olduğu söylenebilir. Bu doğrultuda pişmanlık ile özür ve türevleri bu koda ait iki temel metafor olarak karşımıza çıkmaktadır. Tevbe, katılımcılar tarafından pişmanlık, özür, af,

gözyaşı gibi kavramlarla sembolleştirilmiş; duygusal süreçlerin yoğun yaşandığı bir tecrübe olarak ifade edilmiştir. Bununla birlikte bahsi geçen metaforlarla, Yaratıcı ile kurulan ruhsal ve duygusal yakınlığa da dikkat çekilmiştir.

Tablo 6: Yeni Bir Başlangıç Kodu

Metafor	F	Metafor	F
Değişim	1	Kurtuluş	3
İlkbahar	1	Geri dönüşüm	1
Çiçek	4	Yeniden doğma	4
Yeni bir şehir	1	Ağaç	2
Yeni bir gün	2	Beyaz bir sayfa	1
Yazı tahtası	2	Anka kuşu	1
Nur	2	Aydınlık yol	1
Toplam			26

Tablo 6’da “yeni bir başlangıç” kodu ele alındığında katılımcıların 14 farklı metafor (f=26) geliştirdiği görülmektedir. Katılımcıların bu listede paylaştıkları metaforlarla tevbenin sunduğu yeniden başlama imkânını ön plana çıkardıkları gözlenmiştir. Bu kod altında en fazla tekrar edilen metafor, çiçek (f=4) ve yeniden doğma (f=4) olmuştur. “Çiçek” metaforu üreten bir katılımcı “...tevbe edersin, önceki yaptıklarını geride bırakırsın ve yeniden bir şeyler yaparsın.” şeklinde ifade ederken, başka bir katılımcı ise “...yeniden dirilmenin işaretidir.” açıklamasını yapmıştır. “Nur” metaforu “...bembeyaz, temiz ve yeni doğmuşluktur.” biçiminde izah edilmiştir. “Kurtuluş” metaforu ile “...insan tevbe etmeden kurtuluşa eremez ve affolunmayı bekleyemez. Tüm güzel şeyler hayatımıza bir tevbe ile gelir. Sağlık, iş, imkân vb.”, “anka kuşu” metaforu ile “...ne kadar yanarsan yan, küllerinden yeniden doğmaktır.” ifadesi kullanılmıştır. “Yeni bir gün” metaforu, “...her yeni gün, yeni temiz bir sayfadır, önceki gün veya günlerin telafisine imkânlar barındırır.” şeklinde, “yeni bir şehir” metaforu, “...orada kimsenin seni tanımadığı yerde baştan başlamak, yeni bir sen olma şansı.” ve “beyaz bir sayfa” metaforu da “...bu beyaz sayfanın öncesi çizilmiş, karalanmış, kirlenmiş olabilir ama tevbe, bu eski sayfanın yerine daha düzenli, temiz başlangıç yapabileceğimiz bir fırsat sunar.” şeklinde anlatılarak, tevbenin bireysel düzlemde yeni başlangıçlara bir ivme ve olanak sağladığı vurgulanmak istenmiştir. Bu metaforlarla, katılımcıların tevbenin yenilenmeci yönünü ön plana çıkardıkları ve tevbenin yeni bir pozisyon ve açılıma öncülük etme potansiyeli üzerinde durdukları söylenebilir.

Tablo 7: Manevî Arınma Yolu Kodu

Metafor	F	Metafor	F
Arınma	12	Filtre	1
Arı	1	Deniz	1
Çamaşır suyu	2	Yağmur	2
Yıkanma	2	Çeşme	2
Su	31	Nehir	2
Silgi	12	Musluk	2
Sabun	3	Akarsu	1
Temizlik	10	Abdest alma	1
Ampul	1	Ctrl+Z tuşu	1
Toplam			87

Tablo 7’de listelenen 18 metafor (f=87) manevî arınma yolu kodunu oluşturmuştur. Bu metaforlarla, tevbenin su gibi arındırıcı ve temizleyici özelliğine vurgu yapılmıştır. Bu kodda “su” (f=31) en fazla tekrar edilen metafor olmuştur. “Su” metaforu için bir katılımcı “...tevbe ettiğimizde günahlarımız nasıl üzerimizden dökülüyorsa su da tüm kiri akıtıp döker.” açıklamasını yapmıştır. Başka bir katılımcı tarafından “...suyun pisliği, mikrobu temizlediği gibi tevbe de bütün günahları temizler.” şeklinde, bir diğer katılımcı tarafından ise “...tevbe de o su gibi saf, halis olduğu sürece günahları affettirir.” biçiminde açıklanarak, su ile tevbe arasındaki yakın ilişkiye dikkat çekilmiştir. “Nehir” metaforu için “...günahlardan temizlendikçe arılırsınız.”, “çeşme” metaforu için ise “...hayat yolunda günahlara bulanmış kimse ruhunu doyurmak ve temizlemek için tevbe çeşmesine ihtiyaç duyar.” ifadeleri kullanılmıştır. Katılımcıların dile getirdiği deniz, yağmur, akarsu gibi metaforlarda da tevbenin manevî kirlerden arınmaya ilişkin özelliğine vurgu yapılmıştır. “Su” metaforundan sonra katılımcılar, en çok silgi ve arınma metaforunu dile getirmişlerdir. “Silgi” benzetmesi yapan bir katılımcı “...tevbe, günahlarımızın affolunması için gerçekleştirdiğimiz eylemdir, silgi de yaptığımız hataları farkederek düzelttiğimiz araçtır.” şeklinde, “Ctrl+Z tuşu” benzetmesi yapan diğer bir katılımcı “...tevbe samimi şekilde olduğunda yapılan hatayı (işlenen günahı) tıpkı yazılım dilindeki bu kombinasyon gibi geri alır, temiz ve pak bir sayfa açar.” şeklinde izah etmiştir. “Arınma” metaforu “...kişiyi tekrar günahsız haline döndürür.” şeklinde, “temizlik” metaforu “...nasıl ki temizlik yaptığımızda kirli olan yerler temizleniyorsa, her tevbe edişte de kalbimizin günahlardan temizlenir gibi olduğunu hissediyorum.” şeklinde, “sabun” metaforu “...sen kirli ellerini ne kadar çok sabunlarsan o kadar çok temizlenirsin. Temizleye temizleye kirlerden tamamen arınır pak ve temiz olursun. Tevbe de öyledir,

günahlardan arındırır ve temizler.” şeklinde açıklanmıştır. Bu kod altında bulunan metaforlar ile anlatılmak istenen tevbenin, günahlardan arınmanın hakiki bir yolu olarak görüldüğüdür. Su ve suyun yağmur, nehir, akarsu gibi farklı halleri, tarihî ve kültürel alanda nasıl sağlık, şifa, bereket, temizlik ve arınma kaynağı olarak telakki ediliyorsa, dinî ve manevî alanın ve gelişimin bir parçası olan tevbe için de bahsi geçen metaforlar benzer şekilde telakki edilmektedir. Nitekim İslam dininde günahlardan arınmanın ve iç huzura kavuşmanın yollarından birisi de bireyin tevbe ederek günah sayılan fiilleri terk etmesi ve günahların bağışlanması için Allah’tan af dilemesi olarak tarif edilmektedir.⁴²

Tablo 8: Kutsalla Buluşma Kodu

Metafor	F	Metafor	F
Saat	1	El	1
Eşik	1	Aşk	2
Mum	1	Anahtar	2
Kapı	5		
Toplam			13

Tablo 8’e göre katılımcılar, bu kod altında listelenen 7 metaforla (f=13) tevbeyi kendilerini kutsalla buluşturan bir yol olarak gördüklerini ifade etmişlerdir. Örneğin “kapı” metaforu “...her zaman açık ama herkes göremez.” ve “...nasıl ki bir kapıdan çıktığımızda bulunduğumuz yerdeki her şey artık arkamızda kalmışsa tevbe edince de yaptığımız şey artık arkamızda kalmıştır.” şeklinde izah edilerek tasavvufî gelenekte yer alan kapı/makam anlayışına işaret edilmiştir. “Anahtar” metaforu “...hata yaptığında sana her zaman ikinci bir şans verir.”, “eşik” metaforu, “...bir odadan öbür odaya geçmek için nasıl eşikten geçmek gerekirse yaptığım günahları arkada bırakıp Allah’ın affına sığınarak yeni ve daha iyi bir kulluğa geçmek için de tevbe etmek gerekir.” biçiminde anlatılmıştır. “El” metaforu “...Allah, Rahman ve Rahim olduğundan kulunun günah batağından çıkması için açık bir kapı bırakır ve el uzatır.” tarzında izah edilmiştir. Diğer bir metafor olan “aşk” metaforu “...karşılıksızdır. Kulun tevbesine de ibadetine de Allah’ın ihtiyacı yoktur. Kul kendisinde bulunan Rab aşkından dolayı ona ibadet eder, Rabbi’nin istemediği hasletlere büründüğünde pişman olur ve tevbeye başvurur.” şeklinde anlatılmıştır. “Kutsalla buluşma” altında listelenen metaforlarla tasavvufî gelenekte makamların temeli, hayırların anahtarı, ilahî aşka/muhabbete aracı olarak nitelendirilen⁴³ tevbeye atıf yapıldığı söylenebilir.

42 Hüseyin Certel, *Din Psikolojisi* (Isparta: Berikan Yayınevi, 2016), 165.

43 İzzeddin Kâşânî, *Tasavvufun Ana Esasları (Misbâhu'l-Hidâye ve Miftâhu'l-Kifâye)*, çev. Hakkı Uygur (İstanbul: Kurtuba Kitap, 2010), 361-364.

Tablo 9: İyi Davranışlarda Kararlılık Kodu

Metafor	F	Metafor	F
Kaydırak	1	Geri dönüş	10
Yara bandı	1	Demir	1
Ok	1	Balon	1
Elmas	1	Farkındalık	1
Koşu	1		
Toplam			18

Tablo 9’da tevbenin olumlu sosyal davranışlar ortaya koyma özelliğine yönelik 9 metafor (f=18) listelenmiştir. Bu kapsamda en fazla tekrar edilen metafor “geri dönüş” (f=10) olmuştur. “Geri dönüş” metaforu için bir katılımcı “...Rabbimiz ne kadar günah işlerseniz işleyin büyük günahlar dışındaki günahlarımızı affedeceğini söylemiştir.” açıklamasını yaparken, diğer bir katılımcı “...tevbe girilen kötü yoldan bir daha geri dönülmek üzere ayrılmaya benzer. Asıl olan tevbenin samimi şekilde yapılması olduğu için tevbe ettikten sonra tekrar aynı hatanın yapılması anlamsızdır.” şeklinde izah ederek, tevbenin bir daha geri dönülmek üzere günahlardan bir kopuş ve vazgeçiş anlamına geldiği vurgulanmıştır. Benzer şekilde, bir katılımcı “kaydırak” metaforuyla “...ne zaman ki çocuk aklı başına gelip olgunlaşır o zaman kaydırığa bir daha binmez.” açıklamasını yaparken, başka bir katılımcı “yara bandı” metaforunu “...parmağını kesersin kan akar da akar. Ama bir noktadan sonra ona yara bandı yapıştırırsın ve o kan durur bir daha akmaz. Tevbe de işte aslında bunun gibidir. Birçok günah işlersin, ancak bir noktadan sonra bir daha yapmama eğiliminde bulunursun ve tevbeden sonra günahlarını, kötülüklerini kesersin, bu davranışları yapmazsın.” şeklinde açıklamıştır. Diğer bir metafor olan “ok” metaforu “...ok çıktığında geri dönemez. Tevbe eden insan da günahlarına geri dönemez”, “demir” metaforu “...demir gibi sağlam olmalıdır, işine geldiği gibi eğilip bükülmemelidir. Bozmak için, bükmek için bahane aramayıp, dosdoğru, dimdik ve güçlü bir şekilde tevbe edilen şeyi yapmamaya özen göstermeli. İşte o zaman tevbe gerçek manada anlam kazanır.” biçiminde ifade edilmiştir. Bu kodun altında bulunan metaforlar ile tevbenin insanın günahlarını terk etmesi ve doğru tercihlerde bulunması konusunda etkin bir faktör olduğu vurgulanmak istenmiştir. Katılımcılar, tevbenin - pişmanlık, suçluluk, telafi etme ihtiyacı gibi duygular neticesinde - bireyi diri ve canlı tutarak manevî açıdan yükseltici ve geliştirici bir basamak olduğuna dolaylı olarak atıf yapmışlardır. Bununla birlikte bu metaforlarla, tevbenin olumlu sosyal davranışlara süreklilik kazandırma potansiyeline dikkat çekilmiştir.

Tartışma

Alanyazındaki çalışmalar incelendiğinde, üniversite öğrencilerinin tevbe algısını metaforlar aracılığıyla ortaya koyan bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bununla birlikte sınırlı sayıda günah, tevbe, suçluluk kavramlarını ampirik açıdan konu edinen araştırmalara ulaşılmıştır. Seriner, ergenlerde günahkârlık ve suçluluk duyguları üzerine yaptığı bir araştırmada, katılımcılardan 13'ünün (%3,4) suç veya günah sayılan bir davranışta bulunduktan sonra tevbe edip Allah'tan af dilediği, 4'ünün (%1,1) ise vicdan azabı duyup pişman olduğu sonucuna ulaşmıştır.⁴⁴ Günah ve tevbe kavramlarını inceleyen Şenel, 217 lise öğrencisi üzerinde yürüttüğü araştırma neticesinde, öğrencilerin yarısından fazlasının (%56,2) günah işlediklerinin farkına varduktan sonra büyük bir üzüntü ve pişmanlık duyduklarını ve tevbeye yönelindiklerini tespit etmiştir.⁴⁵ Gülperi tarafından lise örneklemini üzerinde yapılan bir çalışmada da benzer bulgular elde edilmiş; öğrencilerin büyük bir kısmı (%65) günah olan bir davranışı işlediklerinde pişman olup tevbe ettiklerini ifade etmişlerdir. Yine aynı çalışmada öğrencilerin neredeyse tamamı (%98) günahattan kurtulmak için dua ve tevbe etmenin gerekli olduğunu dile getirmişlerdir.⁴⁶ Deniz tarafından 45 kişilik çalışma grubu ile günah kavramının incelendiği araştırmada, katılımcıların günah işledikten sonra suçluluk, huzursuzluk, eziklik hissi yaşadıkları tespit edilmiş; bazı bireylerde suçluluk hissinin zararlı suçluluk duygusuna evrildiği, bazı bireylerde ise tevbeyi açığa çıkardığı bulgulanmıştır.⁴⁷ Dağcı ise bireylerin dua etmeye ilişkin algılarını incelediği çalışmasında, katılımcılar tarafından 106 farklı metafor üretildiğini ve bu metaforların 'rahatlama', 'güven bulma', 'tevbe etme', 'manevî gereksinimleri karşılama', 'baş etme', 'yakınlaşma', 'isteme' ve 'diğer' olmak üzere 8 farklı kategoriden oluştuğunu ortaya koymuştur.⁴⁸

Araştırmamızda da katılımcıların tevbeyi daha çok pişmanlık, özür, yakarış, gözyaşı gibi kavramlarla ifade ettikleri görülmüş ve tevbeye pozitif bir değer yükledikleri anlaşılmıştır. Zira tevbe, ahlakî normlardan ve dinî referanslara dayalı ilkelerden sapmayla ilintili bir durumdur. Bu sapmayla bir-

44 Burhan Seriner, *Ergenlerde Günah ve Suç Algısı, Günahkârlık ve Suçluluk Duygusu Üzerine Bir Araştırma* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 70.

45 Mahmut Şenel, *Ortaöğretim Gençliğinde Günah ve Tevbe Kavramı Üzerine Bir Alan Araştırması* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1998), 59.

46 Gülperi Doğan, *Liseli Gençlerde Günah Algısı (Elbistan Örneği)* (Malatya: İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 75-77.

47 Sultan Deniz, *Kur'an'da Günah Kavramının Psiko-Semantik Açısından İncelenmesi* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2005), 113-115.

48 Abdullah Dağcı, "Duaya İlişkin Algılar: Metaforik Bir Araştırma", *Darulfunun İlahiyat* 32/1 (2021), 188-189.

likte iç dünyada yaşanan çatışmalar, sorgulamalar ve belli düzeyde deneyimlenen çeşitli olumsuz duygular, bireyleri tevbeye yönlendirebilmektedir. Bu açıdan tevbenin daha çok pişmanlık ve türevleriyle izah edilmesi oldukça tabii ve anlaşılır bir durumdur. İslam geleneğinde de pişmanlık ile tevbe arasındaki yakın ilişkiye dikkat çekilmiş;⁴⁹ tevbe sürecinde pişmanlık, etkin ve merkezi bir konuma yükseltilmiştir. Mevlânâ'ya göre de nasıl ki meyveler, yeşerip olgunlaşmak için güneşe ve suya ihtiyaç duyuyorsa, tevbe de gönülden yeşerip filizlenmek için gözyaşına ve pişmanlığa ihtiyaç duymaktadır.⁵⁰

Araştırmamızda, metaforlardan biri olan “su” metaforunun şemsiye bir terim olarak kullanıldığı görülmüştür. Katılımcılar, tevbeyle ilgili, suyun farklı halleri, temizlik gibi metaforlarla ifade ederek tevbenin günahlardan kurtulma ve arınma işlevine atıfta bulunmuşlardır. Her dinde ve kültürde yaratılışın temelindeki aslî unsur olduğuna inanılan suyun evrensel bir sembol (arketip) olarak hayat, sonsuzluk, yenilenme, iyileşme, temizlenme, doğurganlık ve kutsallık özellikleriyle ilişkilendirilmesinden⁵¹ hareketle, katılımcıların suya özel bir anlam atfetmesi doğal bir durumdur. Diğer yandan Kur'an'da yer alan “Eğer üstünüzde Allah'ın lütuf ve merhameti olmasaydı, içinizden hiçbir kimse asla temize çıkamazdı. Fakat Allah dilediğini arındırır.”⁵² ayeti de tevbenin Allah tarafından arınmak için insanoğluna verilmiş bir lütuf olduğunu göstermektedir. Allah, samimiyetle tevbe eden kimselerin tevbealarını kabul etmek suretiyle onları arındırmaktadır.⁵³

Diğer yandan katılımcılar, tevbenin yapıcı bir niteliğe bürünerek yeni başlangıçlara ve iyi davranışlar sergilemeye imkân oluşturduğuna yönelik metaforlar üretmişlerdir. Tevbe öncesinde ve sonrasında ortaya çıkan çeşitli muhtemel duygular, katılımcılarda yeniden başlama, değişim ve dönüşüm kavramlarını akla getirmiştir. Bu durum, katılımcıların tevbe ettikten sonra Allah'ın merhametine ve affediciliğine dair olan inançlarıyla açıklanabilir. Diğer yandan toplumsal düzlemde bilinirliği yüksek olan “Günahtan tevbe eden kimse, hiç günahı olmayan kimse gibidir.”⁵⁴ hadisinin de bu inanca kuvvetli bir temel teşkil ettiği söylenebilir. Tevbe, başlanmak isteyen bir kimse için önemli bir terapi aracı olma potansiyeline sahiptir. Kişiyi tevbeye yönelten psikolojik dinamikler incelendiğinde, pişmanlık ve kötü davranıştan vazgeçme fikrinin öne çıktığı görülmektedir. Bu da eskisinden farklı bir yaşam

49 Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd el-Kazvîni İbn Mâce, *Sünen-i İbn Mâce Tercemesi ve Şerhi*, çev. Haydar Hatiboğlu (İstanbul: Kahraman Yayınları, 1982), “Zühd”, 30 (No: 4252)

50 Tek, *Hazret-i Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî ve Mesnevî-i Şerif*, 75.

51 Salime Leyla Gürkan, “Su”, *İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 2009), 440.

52 en-Nur 24/21.

53 Zemaşşerî, *el-Keşşâf*, çev. Sadrettin Gümüş (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2018), 714.

54 İbn Mâce, *Sünen-i İbn Mâce Tercemesi ve Şerhi*, “Zühd”, 30 (No: 4250).

tarzı edinme ve erdemli bir kişi olma yolunda yeni bir fırsat sunmaktadır. Diğer yandan tevbe, kişinin kendisini affetmesini de içeren bir durumdur. Terapi süreçlerinde geçmiş yaşantılardan kaynaklı öfke ve kırgınlıklardan uzaklaşmak tevbe içerisinde karşılığını bulabilmektedir.⁵⁵ Bununla birlikte günahları nedeniyle iç huzuru bozulmuş, Yaratıcı ile arasının açıldığını hisseden bir kimse, Yaratıcı ile uyumlu ve barışık olmanın arayışı içindedir. Bu sayede yeniden huzura ve feraha ermeyi arzular. Bu yüzden de tevbe ederek Allah'ın rıza ve hoşnutluğunu kazandıracak olan pozitif davranışlara yönelir.⁵⁶

Araştırmamızda katılımcılar, tevbenin karamsarlık, ümitsizlik, yalnızlık gibi olumsuz duygulardan uzaklaştırdığına dair bakış açısı geliştirmişlerdir. Başka bir deyişle, güven ve aidiyet hissiyle birlikte olumsuz duyguların olumlu duygulara dönüşme eğilimine işaret etmişlerdir. Günah işlemek, bireylerde kısmî karamsarlığa ve tabii bir iç sıkıntısına yol açmaktadır. Ancak tevbeyle birlikte Yaratıcı ile tekrar bağ kurmayı sağlayan birtakım olumlu duygular, bilinç düzeyine çıkmaktadır. Çünkü tevbe, doğası itibarıyla, affetme, Allah'a yaklaşma, huzur, mutmain olma, sevgi, şükür, basiret, merhamet, umut, güven gibi pek çok olumlu duyguyu ihtiva etmektedir.⁵⁷ Konuyla ilgili yapılan araştırmalar da elde ettiğimiz sonuçları destekler mahiyettedir. Nitekim Hamjah ve Mat Akhir, Malezya'da 9 psikolojik danışman ile yaptıkları nitel bir çalışmada, bu danışmanların İslam dinini üç farklı boyutuyla (akide, ibadet ve ahlak) psikolojik danışma sürecine dâhil ettiklerini tespit etmişlerdir. Tevbe ve istiğfarın ahlak boyutu içinde kabul edildiğini belirten araştırmacılar, tevbeyle 'mutluluğu arttırıcı bir faktör' olarak değerlendirmişlerdir.⁵⁸ Uyun ve arkadaşları tarafından ruh sağlığını iyileştirmede tevbe ve istiğfar terapisi gibi manevî temelli müdahalelerin etkisinin araştırıldığı çalışmada, bu iki terapi türünün katılımcıların ruhsal ve fiziksel sağlıklarını iyileştirmede başarılı olduğu tespit edilmiştir. Katılımcılar, sıkıntı yaşadıkları çeşitli konularda (eğitim, aile, ilişki, psikolojik problemler vb.) çözüm yolu bulduklarını dile getirmişlerdir.⁵⁹ Uyun ve arkadaşlarının yürüttükleri bir diğer çalışmada ise tevbe ve istiğfar gibi manevî temelli müdahalelerin travmatik

55 Elif Kara, "Din ve Psikolojik Açından Bağışlayıcılığın Terapötik Değeri", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 2/8 (2009), 222.

56 Certel, *Din Psikolojisi*, 164.

57 Gülüşan Göcen, *Kavram Atlası Din Psikolojisi I* (Ankara: Gazi Kitabevi, 2022), 108.

58 Salasiah Hanin Hamjah - Noor Shakirah Mat Akhir, "Islamic Approach in Counseling", *Journal of Religion and Health* 53/1 (2014), 279-289; akt. Karaca, Faruk - Acar, Muhammet Cevat, "Psikolojik Danışma Sürecinde Kullanılan Dini/Manevi Temelli Müdahalelerin Vaka Analizi Yöntemi ile İncelenmesi Üzerine Bir Araştırma", *Sağlık Hizmetlerinde Manevi Danışmanlık ve Rehberlik*, ed. Ali Ayten vd. (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2019), 274.

59 Qurotul Uyun vd., "Repentance and seeking Forgiveness: The Effects of Spiritual Therapy Based on Islamic Tenets to Improve Mental Health", *Mental Health, Religion & Culture* 22/2 (2019), 190.

semptomları azalttığı ve travma sonrası stres bozukluğunun gelişmesini önlediği tespit edilmiştir.⁶⁰ Hasyimi de manevî danışmanlık ve rehberliği incelediği çalışmasında dua, istiğfar, zikir, tevbe gibi psikolojik ve manevî faktörlerin bireye mutluluk getirebileceğini ortaya koymuştur.⁶¹

Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmada üniversite öğrencilerinin tevbe kavramına ilişkin metaforik algılarını ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu kapsamda 196 üniversite öğrencisinden elde edilen bulguların sonuçlarına yer verilmiştir. Üniversite öğrencileri tevbe kavramına ilişkin olarak toplam 70 metafor üretmiştir. Tevbe kavramına ilişkin üretilen metaforlarla ilgili 2 tema oluşturulmuştur. Bu temalar “tevbenin dinî işlevi” ve “tevbenin psikolojik işlevi”dir. Tevbenin dinî işlevi temasına ait 3 kod oluşturulmuştur: Manevî arınma yolu, kutsalla buluşma ve iyi davranışlarda kararlılık. Bu kodlar altında toplanan metaforlar ile anlatılmak istenen, tevbenin hem kişinin günahlarından arınması için bir yol ve kutsalla buluşması için bir araç olarak görüldüğü, hem de günahların işlenmesine engel olarak doğru davranışlara sevk etmeye yönelik bir işlev sağladığıdır. Aynı zamanda bu kodlar altında toplanan metaforlarla, tevbenin aşkın varlıkla kurulan ilişkide güçlü bir rol oynadığı, manevî bir kazanım sağladığı ve günah olan bir davranıştan sonra, o davranışın bilişsel yetide (hafıza) varlığını görece devam ettirmekle birlikte dinî boyutta geçerliliğini kaybettiği açıklanmaya çalışılmıştır. Tevbenin psikolojik işlevi temasına ait olarak da 3 kod oluşturulmuştur. Bu kodlar psikolojik rahatlama, yeni bir başlangıç ve kendisiyle yüzleşmedir. Bu kodlar altında listelenen metaforları üreten katılımcıların tevbe yeni bir açılım, genişleme ve özgürlük alanı olarak gördükleri, iyileştirici ve geliştirici bir durum olarak değerlendirdikleri gözlenmiştir. Bu kavramı duygusal ve psikolojik stres kaynaklarını kontrol altına almada etkili bir tecrübe olarak gördükleri anlaşılmıştır. Araştırmamız sonucunda “su” metaforu 31 katılımcı tarafından en fazla tekrar eden metafor olmuş ve tevbenin dinî işlevi temasında yer almıştır. “Su” metaforundan sonra arınma (f=12), silgi (f=12), pişmanlık (f=11), özür (f=10), temizlik (f=10), geri dönüş (f=10) en fazla tekrar eden metaforlar olmuştur.

Araştırma kapsamında üniversite öğrencilerinin tevbe kavramına ilişkin algılarında, geçmiş deneyimlerden kaynaklı pişmanlık hissi ile bu histen hareketle davranışları dinî/ahlakî değer ve ilkeleri referans olarak tanzim etme düşüncesinin yoğunlukta olduğu görülmüştür. Bu açıdan tevbenin bireyin

60 Qurotul Uyun vd., “Effect of Islamic-Based Repentance Therapy on the Prevention of Post-Traumatic Stress Disorder (PTSD)”, *Psikohumaniora: Jurnal Penelitian Psikologi* 5/2 (30 Kasım 2020), 125-138.

61 Abd Hamid Muhammad Hasyimi, *Al-Tawjih wa al-Irsyad al-Nafsiyy* (Jeddah: Dar al-Syuruq, 1986), akt. Hamjah - Mat Akhir, “Islamic Approach in Counseling”, 282.

davranış kalıplarında belirleyici bir faktör olduğu söylenebilir. Diğer yandan tevbenin manevî boyutunun yanında bilişsel ve duygusal boyutunun da bulunduğuna, başka bir deyişle akıl, kalp, vicdan gibi araçların tevbeyle eşlik ettiğine, yenilenmeci bir bilinci barındırdığına, bireyin kontrolünü ve iradesini doğru bir şekilde kullanmasına izin verdiğine dair bulgulara ulaşılmıştır. Buradan hareketle, tevbenin bireyin iç enerjisini etkin ve verimli bir şekilde kullanmasını mümkün kılan bir öz taşıdığı ifade edilebilir. Tevbe, Müslüman bireyler için psikolojik iyi oluşu arttıran, ruh sağlığını olumlu yönde etkileyen ve davranışlarda iyileşme sağlayan bir rol üstlenmektedir.

Bu çalışmada üniversite öğrencilerinin tevbe kavramına yükledikleri anlamlara yönelik önemli bulgular elde edilmiştir. Bu bulguların tevbenin anlamına, kapsamına ve insanlar üzerindeki etkisine dair yapılacak yeni araştırmalara katkı sağlayacağı söylenebilir. Ayrıca manevi danışma ve rehberlik uygulamaları ile psikoterapi uygulamalarında danışanların tevbeyle yönelik duygu ve düşüncelerine ışık tutacağı düşünülebilir. Bununla birlikte bu çalışmanın üniversite öğrencilerinden oluşması araştırmanın sınırlılıklarından birini oluşturmaktadır. Bu yüzden farklı demografik özelliklere sahip örneklem grupları ile nitel ve nicel çalışmalar yapılarak tevbe algısı daha geniş bir şekilde tartışılabilir.

Kaynakça

- Abanoz, Süleyman. "Dinî Başa Çıkma: Bir Ölçek Geliştirme Çalışması". *Eskiye* 48 (28 Mart 2023), 201-222. <https://doi.org/10.37697/eskiye.1226612>
- Abdullah, Somaya. "The Role of Tawba (Repentance) in Social Work with Muslim Clients". *Exploring Islamic Social Work: Between Community and the Common Good*. ed. Hansjörg Schmid - Amir Sheikhzadegan. 233-248. Cham: Springer International Publishing, 2022.
- Akseki, Ahmet Hamdi. *Ahlak Dersleri*. İstanbul: Üç Dal Neşriyat, 1968.
- Alper, Hülya. *Bir Kelam Problemi Olarak İmanın Psikolojik Yapısı*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2000.
- Altıntaş, Hayrani. *Tasavvuf Tarihi*. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1986.
- Apaydın, Halil. "İbadet Psikolojisi". *Tabula Rasa* 3/9 (2003), 180-198.
- Armstrong, Sonya L. vd. "The Subjectivity Problem: Improving Triangulation Approaches in Metaphor Analysis Studies". *International Journal of Qualitative Methods* 10/2 (01 Haziran 2011), 151-163. <https://doi.org/10.1177/160940691101000204>
- Arpacı, Mücahit. "Din Görevlilerinin, 'Din Görevlisi', 'Diyabet İşleri Başkanlığı' ve 'Müftü' Kavramlarına Yönelik Görüşlerinin Metafor Analizi Yoluyla İncelenmesi (Şanlıurfa Örneği)", *EKEV Akademi Dergisi* 18/59 (2014), 31-44.
- Ateş, Süleyman. *İslam Tasavvufu*. İstanbul: Yeni Ufuk Neşriyat, 4. Basım, 2004.
- Aydın, İbrahim Hakkı. "Bir Felsefi Metafor 'Yolda Olmak'". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 6/1 (01 Şubat 2006), 9-22.
- Ayverdi, İlhan - Topaloğlu, Ahmet. *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı, 2006.
- Bhatti, Omar vd. "Employee Motivation an Islamic Perspective". *Humanomics* 32/1 (08 Şubat 2016), 33-47. <https://doi.org/10.1108/H-10-2015-0066>
- Bhatti, Omar Khalid vd. "Reassessing Leadership Traits: An Islamic Perspective". *Turkish Journal of Business Ethics* 12/2 (2019), 177-201.
- Cebecioğlu, Ethem. *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*. İstanbul: Ağaç Kitabevi Yayınları, 5. Basım, 2009.
- Cerit, Yusuf. "Öğretmen Kavramı ile İlgili Metaforlara İlişkin Öğrenci, Öğretmen ve Yöneticilerin Görüşleri". *Journal of Turkish Educational Sciences* 6/4 (2008), 693-712.
- Certel, Hüseyin. *Din Psikolojisi*. Isparta: Berkan Yayınevi, 2. Basım, 2016.
- Dağcı, Abdullah. "Üniversite Öğrencilerinin Camiye İlişkin Metaforik Algıları". VI. *Ulusal Din Görevlileri Sempozyumu: Cami ve Cemaatinin İnşâ ve İhyâsı*. ed. Muhammet Ali Orak. 180-200. Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, 2017.
- Dağcı, Abdullah – Kartopu, Saffet. "Üniversite Öğrencilerinin Kur'an-ı Kerim'e Yönelik Algıları: Müslüman-Türk Örneklem Üzerine Metaforik Bir Araştırma". *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/12 (2017), 235-253.
- Dağcı, Abdullah. "Duaya İlişkin Algılar: Metaforik Bir Araştırma". *Darulfunun İlahiyat* 32/1 (2021), 179-198. <https://doi.org/10.26650/di.2021.32.1.819178>
- Deniz, Sultan. *Kur'an'da Günah Kavramının Psiko-Semantik Açısından İncelenmesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2005.

- Doğan, Gülperi. *Liseli Gençlerde Günah Algısı (Elbistan Örneği)*. Malatya: İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Enç, Mithat. *Ruhbilim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1980.
- Eraslan Çapan, Bahtiyar. “Öğretmen Adaylarının Üstün Yetenekli Öğrencilere İlişkin Metaforik Algıları”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 3/12 (2010), 140-154.
- Erkorkmaz Çoban, Ümran - Gürses, İbrahim. “Lise Öğrencilerinde Bir Değer Olarak Adalet Algısının İncelenmesi: Afyonkarahisar Örneği”. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 54 (30 Haziran 2023), 443-468. <https://doi.org/10.17120/omuifd.1263061>
- Gazâlî, Ebû Hâmid Muhammed. *Kimyâ-i Saâdet*. çev. A. Faruk Meyan. İstanbul: Bedir Yayınları, 1990.
- Göcen, Gülüşan. *Kavram Atlası Din Psikolojisi I*. Ankara: Gazi Kitabevi, 2. Basım, 2022.
- Gürkan, Salime Leyla. “Su”. *İslâm Ansiklopedisi*. 37/440-442. İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 2009.
- Hanin Hamjah, Salasiah - Mat Akhir, Noor Shakirah. “Islamic Approach in Counseling”. *Journal of Religion and Health* 53/1 (2014), 279-289. <https://doi.org/10.1007/s10943-013-9703-4>
- Hasyimi, Abd Hamid Muhammad. *Al-Tawjih wa al-Irsyad al-Nafsiyy*. Jeddah: Dar al-Syuruq, 1986.
- Hökekleli, Hayati. *Din Psikolojisi*. Ankara: TDV Yayınları, 16. Basım, 2021.
- Ḥusain, Syed Mu’azzam. “Effect of Tauba (Repentance) on Penalty in Islam”. *Islamic Studies* 8/3 (1969), 189-198.
- İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî. *Sünen-i İbn Mâce Tercemesi ve Şerhi*. çev. Haydar Hatiboğlu. 10 Cilt. İstanbul: Kahraman Yayınları, 1982.
- İbn Teymiyye. *Güzel Ahlak*. çev. Zeynep Çelik. İstanbul: Pınar Yayınları, 2. Basım, 2015.
- İsfahânî, Ebu’l-Kâsım er-Râgıb. *Müfredât Kur’ân Kavramları Sözlüğü*. çev. Abdülbaki Güneş - Mehmet Yolcu. İstanbul: Çıra Yayınları, 2010.
- İsfahânî, Ebu’l-Kâsım er-Râgıb. *Erdemli Yol*. çev. Muharrem Tan. İstanbul: İz Yayıncılık, 2019.
- Kara, Elif. “Din ve Psikolojik Açından Bağışlayıcılığın Terapötik Değeri”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 2/8 (2009), 221-229.
- Karaca, Faruk. *Din Psikolojisi*. Trabzon: Eser Ofset Matbaacılık, 2. Basım, 2015.
- Karaca, Faruk. *Dini Gelişim Psikolojisi*. Trabzon: Eser Ofset Matbaacılık, 2016.
- Karaca, Faruk - Acar, Muhammet Cevat. “Psikolojik Danışma Sürecinde Kullanılan Dinî/Manevi Temelli Müdahalelerin Vaka Analizi Yöntemi ile İncelenmesi Üzerine Bir Araştırma”. *Sağlık Hizmetlerinde Manevi Danışmanlık ve Rehberlik*. ed. Ali Ayten vd. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2019.
- Karaman, Hayreddin. *İmâm-ı Rabbânî ve İslâm Tasavvufu*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2. Basım, 2009.
- Kâşânî, İzzeddin. *Tasavvufun Ana Esasları (Misbâhu’l-Hidâye ve Miftâhu’l-Kifâye)*. çev. Hakkı Uygur. İstanbul: Kurtuba Kitap, 2010.
- Kartopu, Saffet - Dağcı, Abdullah. “Üniversite Öğrencilerinin Hz. Muhammed’e Yönelik Algıları: Metaforik Bir Araştırma”, *The Journal of Academic Social Science Studies* 4/34 (2019), 217-235.
- Kasapoğlu, Abdurrahman. “Kur’an’da ‘Hayâ’/Utanma Olgusu”, *İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/2 (2011), 1-47.

- Khalil, Atif. "Atonement, Returning, and Repentance in Islam". *Religions* 14/2 (Şubat 2023), 1-9. <https://doi.org/10.3390/rel14020168>
- Koç, Mustafa. "Ergenlik Döneminde Dua ve İbadet Psikolojisi Üzerine Teorik Bir Yaklaşım". *EKEV Akademi Dergisi* 9/25 (2005), 75-88.
- Nebil, Ahmet - Tevfik, Baha. *Hassasiyet Bahsi Yeni Ahlak*. İstanbul: y.y., ts.
- Peker, Hüseyin. *Din Psikolojisi*. İstanbul: Çamlıca Yayınları, 5. Basım, 2010.
- Roldán-Riejos, Ana vd. "The Impact of Visuals: Using a Poster to Present Metaphor". *European Journal of Engineering Education* 26/3 (01 Eylül 2001), 301-310. <https://doi.org/10.1080/03043790110054373>
- Saban, Ahmet. "Öğretmen Adaylarının Öğrenci Kavramına İlişkin Sahip Oldukları Zihinsel İmgeler". *Journal of Turkish Educational Sciences* 7/2 (2009), 281-326.
- Sackmann, Sonja. "The Role of Metaphors in Organization Transformation". *Human Relations* 42/6 (Haziran 1989), 463-485. <https://doi.org/10.1177/001872678904200601>
- Sayın, Esmâ. "Sufistic and Psychological Effects of Tewbe 'Repentance' for Self-Transformation". *Türk İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi* 11/22 (2016), 151-161.
- Seriner, Burhan. *Ergenlerde Günah ve Suç Algısı, Günahkârlık ve Suçluluk Duygusu Üzerine Bir Araştırma*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Soysaldı, İhsan. "Hacı Muharrem Hilmi Efendi Divanında Tevbe Kavramı Hakkındaki Görüşleri". *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 19/2 (01 Aralık 2014), 33-48.
- Şenel, Mahmut. *Ortaöğrenim Gençliğinde Günah ve Tevbe Kavramı Üzerine Bir Alan Araştırması*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1998.
- Tek, Abdurrezzak. *Hazret-i Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî ve Mesnevî-i Şerif*. Bursa: Bursa Akademi Yayınları, 2014.
- Uyun, Qurotul vd. "Effect of Islamic-Based Repentance Therapy on the Prevention of Post-Traumatic Stress Disorder (PTSD)". *Psikohumaniora: Jurnal Penelitian Psikologi* 5/2 (30 Kasım 2020), 125-138. <https://doi.org/10.21580/pjpp.v5i2.6505>
- Uyun, Qurotul vd. "Repentance and Seeking Forgiveness: The effects of Spiritual Therapy Based on Islamic Tenets to Improve Mental Health". *Mental Health, Religion & Culture* 22/2 (2019), 185-194. <https://doi.org/10.1080/13674676.2018.1514593>
- Yapıcı, Asım. *Dini Yaşayışta Tövbeye Din Psikolojik Bir Yaklaşım*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans, 1996.
- Yavuz, Kerim. *Günümüzde İnançm Psikolojisi*. Ankara: Boğaziçi Yayınları, 2013.
- Yavuz, Salih Sabri. "Tevbenin İtizali Yorumu". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 10/3 (2010), 7-22.
- Yıldırım, Ali - Şimşek, Hasan. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 12. Basım, 2021.
- Yıldırım, Ramazan - Gazel, Ahmet Ali. "Ortaokul Öğrencilerinin Din Kavramına İlişkin Algılarının Metaforlar Aracılığıyla Belirlenmesi". *Journal of Theoretical Educational Science* 11/1 (2018), 30-57.
- Zemahşeri. *el-Keşşâf*. çev. Sadrettin Gümüş. 6 Cilt. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2018.

Üniversite Öğrencilerinin Tevbe Algısına Yönelik Metaforik Bir Araştırma

Esra İrk

Pamukkale Üniversitesi,
İlahiyat Fakültesi,
Din Psikolojisi Ana Bilim Dalı
eirck@pau.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0002-0607-9210>

Sümeyye Yıldırım

Bursa Uludağ Üniversitesi,
İlahiyat Fakültesi,
Din Psikolojisi Ana Bilim Dalı
smyyildirim@icloud.com
<https://orcid.org/0000-0002-2128-583X>

Ümran Erkorkmaz Çoban

Bursa Uludağ Üniversitesi,
İlahiyat Fakültesi,
Din Psikolojisi Ana Bilim Dalı
umranerkorkmaz81@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-2980-8180>

Araştırma Notu Bilgi Formu

Yazarların Katkıları

Makaleye Esra İrk %40, Sümeyye Yıldırım %30 ve Ümran Erkorkmaz Çoban %30 katkı sağlamıştır.

Çıkar Çatışması Bildirimi

Yazar tarafından potansiyel çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Destek/Destekleyen Kuruluşlar

Bu araştırma için herhangi bir kamu kuruluşundan, kâr amacı gütmeyen veya özel sektörlerden hibe alınmamıştır.

Etik Onay ve Katılımcı Rızası

"Üniversite Öğrencilerinin Tevbe Algısına Yönelik Metaforik Bir Araştırma" başlıklı çalışma için Bursa Uludağ Üniversitesi Araştırma ve Yayın Etik Kurulları, Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etik Kurulundan 24.02.2023 tarihinde 2023-02 numaralı oturumun 39 numaralı kararıyla izin alınmıştır ve çalışmanın yazım sürecinde bilimsel etik ve alıntı kurallarına uyulmuş olup toplanan veriler üzerinde hiçbir tahrifat yapılmamıştır. Herhangi bir etik ihlalle karşılaşılması durumunda *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*'nin yükümlülüğü olmayıp tüm sorumluluk yazarlara aittir.